

N:o 84.

Af herr **F. Åkerblom**, om skrifvelse till Kongl. Maj:t angående ändring i strafflagens bestämmelser om förlust af medborgerligt förtroende.

Det är väl numera allmänt erkänt, att det straff, som lagen ålägger den, som begått brott, icke får betraktas såsom vedergällning eller hämnd, vare sig den förfördelades eller hans släktingars eller samhällets. Detta straffs syftemål måste nu vara att rätta, att förbättra den brottslige: straffet skall betaga honom lusten att begå brott eller, om det visar sig nödvändigt, beröfva honom förmågan att förbryta sig mot samhällets lagar eller dess medlemmars rätt.

Då der i lagen ännu finnes en straffbestämmelse, som kallas *förlust af medborgerligt förtroende* — liktydig med att den sålunda straffade saknar »god fräjd», som ju ock är ett vilkor för drifvande af en stor del borgerliga näringar — torde denna straffart komma under den senare kategorien. Densamma har väl bibehållits därför, att man anser, att samhället skall på detta sätt skydda sig och sina medlemmar, i det man, någon tid efter det en brottslig utstått ett ådömdt straff, skulle så kunna öfvertyga sig derom, att han bättrat sig och att man icke vidare kan befara ett uppreande af förbrytelsen eller nya lagbrott.

Det kan emellertid starkt ifrågasättas, om icke detta försigtighetsmått, denna åtgärd för att vinna ledning till bedömande af den straffades sinnesbeskaffenhet och uppsåt ofta må anses för honom innebära just ett betänkligt hinder, om han vill beträda bättre vägar och återförvärfva sig en ställning såsom laglydig och nyttig medborgare.

Domare i en del stadssamhällen, polismän, vederbörande vid fång-

vården, prester och fattigvårdsföreståndare och välvilliga människor, som förenat sig för att taga vård om frigifna fångar och skaffa dem arbete till arligt uppehälle, torde kunna lemna tillräckliga upplysningar härom, hvilka icke kunna jäfvas, men som dock med sin påtagliga öfvertygelsekraft ännu icke kunnat komma oss att taga några verksamma steg för att åtminstone sådana ändringar i hithörande lagbestämmelser åvägabragts, som ligga närmast till hands och hvilkas lämplighet från alla håll bekräftas.

Med eller mot lagstiftarens mening har detta — endast med de undantag, som förekomma i kap. 5 §§ 2 och 3 strafflagen — vid en mängd förbrytelser, särskildt då påföljden är straffarbete, *ovilkorliga* strafftillägg fått den betydelse i det allmänna medvetandet, att det i hög grad motverkar den straffades upprättelse. Den vanärens stämpel, som lagen lagt på honom äfven för en relativt ringa förbrytelse, beröfvar honom en stor del af de utsigter till försörjning, som annars skulle stå honom öppna. Man kan icke undgå att finna det bevisa mycket ringa följdriktighet, då i straffanstalterna fångarne bruka få lära sig ett handverk, men deras frihet att öfva detta efter deras frigifvande är i högsta grad begränsad. Många af dessa yrken kan fången icke sedan ensam utöfva med utsigt till afsättning af tillverkningen; men medhjelpare och lärlingar får en vanfräjdad icke ha. Då nästan allt handverk för att blifva lönande nu allt mera måste drifvas i något slags större skala, blir det så mycket svårare för en ensam man att härda ut i täflan med andra. Att vinna anställning i andra yrkesidkares tjänst är för den vanfräjdade alltid förbundet med de största svårigheter, och blir hans arbete dervid oftast alltför uselt lönad, just därför att han är vanfräjdad. Derfor söka sig ock frigifna straff-fångar ofta in på de arbetsanstalter, som för deras skull blifvit inrättade, men här stå de ju på sätt och vis utanför frestelserna och kunna icke genom *fri* verksamhet visa, att de förtjena att återfå medborgerligt förtroende. För alla stå för öfrigt sådana arbetstillfällen visst icke till buds.

I fråga om uppenbart oförbätterliga, samhällsfarliga brottslingar betyder ju vanära eller vanfräjd alls ingenting. Det är därför här icke heller fråga om sådana. Vissa brott äro också af den beskaffenhet och innebära ett sådant förakt för allt, hvad samhället och dess medlemmar måste anse heligt och okränkbart, att de måste förbindas med förlust af medborgerligt förtroende. Ett sådant är exempelvis mened. Det kan ock starkt sättas i fråga, om vid *itererade* förbrytelser något undantag bör göras från regeln, att de åtföljas af vanfräjd, då de komma under de brottkategorier, som i strafflagen nu äro förbundna med denna påföljd.

Det är märkligt, att man tidigt nog i vårt land, i fråga om bort-

tagande af denna lagbestämmelses skadliga verkan, ville träda in på reformernas väg och ändå icke ännu kommit anmärkningsvärdt framåt. Redan den gamla lagberedningen ville 1844 slå in på denna bana och införa en mera human lagstiftning än den, som, snart sagdt, i tid och otid innebär tvånget för en domare att tillämpa allmänna bestämmelser om »förlust af medborgerligt förtroende». Det är väl gifvet, att, om detta straff borttoges, det i kanske många fall måste ersättas med något annat. Den gamla lagberedningen föreslog också, att man i stället skulle införa en ny, mindre omfattande bestämmelse om, att den, som gjort sig skyldig till vanärande brott, icke skulle kunna i allmänna värf brukas. Den tyska strafflagen — den modernaste och kanske med största omvårdnad utarbetade kriminalkodex, som finnes — kunde i så fall tjena till ledning. »Verlust der bürgerlichen Ehrenrechte» hindrar ingen från att drifva hvilken som helst näring, utom möjligen sakförarskap och dylikt, under det densamma ju utestänger från all offentlig tjänst, civil och militär, liksom från alla offentliga uppdrag. Redan i början af detta århundrade framhölls ock allvarliga invändningar mot den franska *Code pénal*, särskildt i Holland, med anledning af dess bestämmelser, att vissa straff skulle medföra ovilkorlig infami och ett generelt förverkande af icke blott politiska, utan äfven *civila* rättigheter.

Lagberedningens motivering gick också ut derpå, att icke lagen kunde beröfva medborgare medborgerligt förtroende, en anmärkning, som väl hufvudsakligen afsåg straffets benämning. Beredningens förslag uteslöt emellertid dylik allmän straffbestämmelse, hvilken ansågs motsvara den utdömda brännmärkningen och domen till »ärans förlust»; men deremot fordrade lagberedningen uttryckligen, att lagstiftningen skulle utmärka de fall, då »den dömde måste anses ovilkorligen gjort sig ovärdig att nyttjas i allmänna värf», emedan det vore lagstiftningens rätt och pligt att bestämman vilkoren för sådana värfs utöfning. Jag antecknar detta här för att erinra om, huru uppfattningen var på den tiden.

År 1860, då förslaget till ny strafflag föredrogs inför Konungen, ansåg sig emellertid dåvarande justitieministern icke kunna utesluta vanfräjdspåföljden ur det lagförslag, som då skulle föreläggas Rikets Ständer. Och år 1890 hade dåvarande justitieminister samma betänkligheter, emedan vilkoret angående god fräjd kvarstode i en hel mängd författningar.

Då sistnämnda år vissa delar af strafflagen skulle ändras, framhöll emellertid chefen för fångvården i Första Kammaren med stöd af sina och andras erfarenheter och med åberopande af humanare lagstiftning i utlandet, att vanfräjdssystemet här i landet borde revideras och förändras. Lagutskottets ordförande, hr Axel Bergström, framhöll dervid, att, om så skulle

ske, de nu ifrågasatta, såsom synnerligen nyttiga ansedda förändringarna i strafflagen vid *den* riksdagen icke skulle hinna genomföras; och då afstod generaldirektören Wieselgren från detta sitt yrkande. Det var dock temligen uppenbart, att icke några andra grundsakliga skäl kunde angifvas deremot, att ju icke ändå en reform af lagstiftningen i här antydda riktning borde vara en framtidsuppgift. I högsta domstolen hade ju också herrar justitieråden Skarin och Glimstedt anför, att förlust af medborgerligt förtroende borde ovilkorligen ådömas endast för vissa gröfre brott, men att det beträffande öfriga förbrytelser skulle bero på domarens pröfning, huruvida förlust af medborgerligt förtroende borde ådömas, hvilket icke borde hindra, att brott af somliga slag, om förlust af medborgerligt förtroende *icke* ådömdes, ändå kunde beläggas med den påföljd, att den dömd under viss tid eller för alltid förklarades icke kunna bekläda offentliga embeten eller erhålla allmänna förtroendeuppdrag eller godkännas såsom vittne.

Emellertid ledde nu dessa upplysningar och påminnelser icke till något annat, än att förslag framkommo i syfte, att den, som vore dömd förlustig medborgerligt förtroende, icke skulle efter utståndet kroppsstraff möta så stora svårigheter att finna sin utkomst. Anteckningar om dylik förlust skulle kantänka uteslutas ur arbetsbetygen; och man ville äfven göra sådana ändringar i näringsförfattningarna, att frigifna fångar icke skulle af vanfräjd hindras att arbeta yrkesmessigt för sitt uppehälle. Dessa planer stötte emellertid på starkt motstånd från ett par inflytelserika håll; och derefter hafva de åtminstone skenbarligen blifvit uppgifna, likasom icke heller sedan dess frågan blifvit återväckt vid riksdagen, ehuru så många lagkloke och bemärkte män då förutsade, att densamma *snart* åter borde komma upp på dagordningen.

Ehuru vid gröfre brott, vid förbrytelser af vissa särskildt kvalificerade slag och vid återfall icke någon förändring af här ifrågavarande straffbestämmelser numera kanske bör ifrågasättas, men å andra sidan en mildring af desammas erkänt betänkliga inverkan nu lika litet som förut torde kunna byggas på någon förändring i näringsförfattningarna, må väl icke alla bemödanden att här få tidsenliga och nödiga modifikationer till stånd dermed uppgifvas. Jag erinrar mig lagkomiténs förklaring för ungefär tio år sedan, att det är »brottets egenskap med hänsigt i synnerhet till ondskan i gerningsmannens vilja och lågheten i bevekelsegrunden», som bör utgöra motivet för både allmänhetens och det allmännas — samhället och dess organs — uppfattning af gerningsmannens ställning i afseende på det medborgerliga förtroende, som kan egnas eller frantagas en samhällsmedlem; och jag tror, att denna förklaring hänvisar oförtydbart *dertill*,

att här bör åt domaren lemnas en vidsträcktare befogenhet, än den som nu tillkommer honom, att tillämpa bestämmelsen om förlust af medborgerligt förtroende. Enligt framstående domares utsago är det t. ex. så ofta, som första resan stöld, till och med i förbindelse med inbrott och andra straffskärpande omständigheter, eller förfalskning icke haft något slags rot i inneboende ondska eller elaka bevekelsegrunder; och det måste då kännas mer än vanligt hårdt för en lagskipare att dervid ådöma minst ett års vanfräjd. Dylika förbrytelser frammanas ju så ofta af skriande nöd och kunna stundom rent af skyllas på oförstånd. Att under sådana förhållanden låta denna påföljd qvarstå såsom, snart sagdt, oafvisligt förbunden med domen till straffarbete synes åtminstone föga förenligt med hvad man nu för tiden begär af en upplyst lagstiftning.

Man har anmärkt, att genom latitudsystemet och den nu i domarens hand lagda, temligen vidsträckta magten att inom vissa gränser för samma brott ålägga större eller mindre straff redan, i synnerhet då, mest på landet, yngre och oerfarne domare ofta tillförordnas, torde ställa för stora anspråk på dessas urskilning, människokänedom och juridiska sans. Om han nu också skulle afgöra, när det eller det straffet skulle åtföljas af vanära eller icke, så blefve dermed på honom lagdt allt för mycket, invänder man. Härtill vill jag svara, att det ju i detta fall kanske icke behöfde bero så mycket på domaren som på domstolen. För våra lagstiftare torde icke den tanken vara alldeles främmande, att något större befogenhet bör tilläggas nämnden, så att denna mer än hittills kunde ersätta en juryinstitution i hvad denna till äfventyrs kan framvisa såsom önskningsmål för oss. Jag kan för öfrigt icke underlåta att här påpeka, att strafflagens kap. 5 § 3 *redan* har den bestämmelsen, att domstolen skall pröfva, om den, som, då han ännu icke fyllt aderton år, gjort sig skyldig till straff, hvarmed annars förlust af medborgerligt förtroende är förbunden, må ådömas denna straffpåföljd. Har man i detta fall kunnat hysa förtroende till domstolens erfarenhet och skarpsinne, så bör man också i denna hän-sigt hysa tilltro till densamma, då det är fråga om att döma till vanfräjd brottslingar, som gått öfver denna ålders gräns. Hos mången medelålders, nödstäld familjefader, hos mången till eländets yttersta gräns bragt åldring kan måhända icke samma lättsinne tjena som ursäkt; men andra långt vigtigare betänkligheter borde här hindra samhället att i sin lagstiftning skära alla öfver en kam. Och det bör vara lika lätt att bedöma, om en sådan förbrytare, då han synes första gången inför domstolsskranket, är en farlig och oförbätterlig skurk, som det kan vara för rätten att nu afgöra detta i fråga om sjuttonåringar, som, Gud bättre, allt för ofta kunna vara betydligt mera »inpiskade».

Det tör måhända anmärkas, att på dagordningen för närvarande lär stå en fråga, som också får tilläggas en viss betydelse med hänsigt till syftet att sätta vår lagskipning i tillfälle att bättre än hittills motsvara en mognande allmän menings fordringar. Jag syftar på förslaget att införa »vilkorliga straffdomar», som skulle verkställas först vid återfall. Jag tror emellertid icke, att en sådan nyhets införande skulle göra de förändringar i strafflagsbestämmelserna öfverflödiga, hvilka jag här afsett. Allra minst kunna de göra det, om med hänseende till vanfräjd såsom ovilkorlig påföljd endast en viss åldersgräns — såsom strafflagens nu gällande stadganden skulle kunna förebuda — skall vara afgörande. Jag anser ock, att en lagförändring i bestämmelsen om vanfräjd såsom vissa brotts påföljd under alla händelser bör vara ett önskningsmål, som icke längre får förbises.

Jag föreslår

en underdånig skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran, att Kongl. Maj:t måtte låta utarbeta och förelägga Riksdagen förslag till sådan ändring i strafflagens bestämmelser om förlust af medborgerligt förtroende, att genom nämnda bestämmelser må lemnas åt domstolen att afgöra, huruvida dylikt strafftillägg, vid förbrytelser af vissa slag och särskildt då någon för första gången ådömes straff, hvarmed nu sådant tillägg är förbundet, må ådömas förbrytaren eller icke.

Stockholm den 26 januari 1896.

Fr. Åkerblom
från Göteborg.